

Бранко Павићевић

ЧЕВКИНОВА УЛОГА У РАДУ НА РАЗГРАНИЧЕЊУ ЦРНЕ ГОРЕ И АУСТРИЈЕ 1839 — 1841. ГОДИНЕ

О друштвено-политичком и државно-правном значају црногорско-аустријског разграничења 1839 — 1841. говорили су сви Његошеви биографи, истичући важност овог догађаја за учвршћење црногорске државе.¹ У ранијој литератури о томе пак нема посебних студија, расправа и трилога, тако да су ток дипломатских преговора који су претходили разграничењу и дјелатност комисије на утврђивању црногорско-аустријске граничне линије остали недовољно испитани. Тек послије рата др Јевто Миловић својим радовима, расправама и прилозима омогућио је да се овај важан догађај црногорске политичке и дипломатске историје потпуније сагледа.² Миловић, додуше, о томе није саопштио све обиље историјске грађе до које је дошао дугогодишњим радом у Задарском и Бечком архиву. Зато истраживачи Његошеве епохе са

¹ П. А. Лавров, *Петръ II Петровичъ Нѣгошъ владыка черногорскій и его литературная дѣятельность*, Москва 1877, 154—161; В. М. Т. Медакович, *П. П. Његош последњи владајући владика црногорски*, Нови Сад, 1882, 84, 96—97; Ј. Томановић, *Петар II Петровић Његош као владалац*, Цетиње, 1896, 87—96, 112—117; П. А. Ровинскій, *Петръ II Нѣгошъ владыка черногорскій*, Спб 1889, 92—93. — Р. Драгићевић је такође истакао значај црногорско-аустријског разграничења у краткој али запаженој биографији о Његошу (Р. Драгићевић, *Петар II Петровић Његош*, предговор уз „Горски Вијенац“, Типоград 1964).

² Ј. Миловић, *Мемоари о исправљању границе између Далмације и Црне Горе од капетана Фридриха Орешковића из 1838. год.*, Цетиње 1949; *Дневник о развоју преговора суда од кметства на Пашировској планини Едуарда Грија 1841. год.*, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku*, IV—V, Dubrovnik 1956, 613—642; *Извјештај Фридриха Орешковића о Црној Гори од 10. јула 1940. Јохану Ауусту фон Турском и разни документи који се односе на тај извјештај*, *Споменик САН, CIV*, Београд 1956, 1—43. И у неким другим Миловићевим радовима има ријечи о тешкоћама око разграничења Црне Горе и Аустрије (*Аустријски извјештај о посјети Црној Гори руског рударског капетана Јегора Ковалењског — по историјској грађи из Државног архива у Задру*), Историјски записи III, Цетиње 1949).

интересовањем очекују његове радове и студије о црногорско-аустријским односима и везама. И Милош Милошевић је у *Историјским записима* објавио једну расправу о раду комисије за разграничење на подручју округа которског, састављену на основу извора Которског државног архива и на основу Миловићевих испписа из Задра, депонованих у Историјском институту у Титограду.³

Овај чланак има за циљ да нашој историјској науци представи неке нове појединости о ставу петроградског кабинета према разграничењу Црне Горе и Аустрије и, прије свега, да нас упозна са дјелатношћу Александра Владимировича Чевкина, који је по претходном споразуму бечке и царске руске владе добио дужност да као савјетодавни члан учествује у раду комисије за утврђивање црногорско-аустријске граничне линије.

*

Када је 1837. године руска царска влада донијела одлуку да се отвореније ангажује у Црној Гори руководила се у првом реду чињеницом да ова мала земља на Балкану има важан политичко-стратешки значај за једно релативно велико подручје које је пресијецала турско-аустријска граница. На овом подручју је живјело становништво вјерски и етнички повезано, привикло да још од петровских времена гледа на Русију као на „метрополу“ своје „вјероисповијести“ и ослонац у борби за потпуну еманципацију од туђинске власти, поштујући при том име руског монарха „као анђела чувара своје судбине“. Упућени познаваоци прилика на Балкану нијесу без разлога истицали да је крајем тридесетих година XIX вијека развој прилика у овим областима достигао такав ступањ да је било каква повољна околност споља или мали подстрек унутрашњег карактера могао довести до тога да „за кратко вријеме ту изникну“, као „испод земље“, десетине хиљада наоружаних људи, који, будући да „горе од нестрпљења“ да спресу јарам под којим су стењали, „само очекују један гест Русије“ да се „као страшне кохорте“ баце на противника. И петроградска и бечка влада су биле свјесне значења таквог расположења становништва на овом немирном подручју. Иако је то расположење некое могло да изгледа „успавано“, званични кругови у Бечу и у Петрограду били су свјесни да оно мора бити уврићено „у опромну категорију могућности“ која је Русији пружала изгледе да у случају отварања какве кризе на Истоку може рачунати на „једну помоћну војску“, у толико „страшницију“

³ М. Милошевић, *Његошев став приликом аустро-црногорског разграничења на подручју Доброте (1837—1841)*, Историјски записи, III, Титоград 1963, 425—463.

у колико су супротности међу поробљеним становништвом и туђинском влашћу биле дубље.⁴

Крајем тридесетих година петроградски кабинет је почео да учвршћује своје политичке везе са Црном Гором. Додјелјивањем финансијских средстава, царска влада је знатно олакшала Владичине напоре на уређењу државе. Све су то руски званични кругови предузимали, поред осталог, и због реалне опасности коју је за руске интересе на Балкану представљала политика руског савезника — Аустрије.⁵ Један дио званичних кругова у Петрограду са узнемиреношћу је пратио обавјештење о настојањима бечког кабинета да разним средствима „упуши“ „безгранично повјерење“ становништва дуж турско-аустријске границе у Русију.⁶

Петроградски кабинет крајем тридесетих година није био спреман да због борбе око утицаја код једног дијела балканског становништва заштрава своје односе са Бечком Монархијом са којом је неколико година раније (1833) у Минхенпроцу постигнут споразум, којим су се два императора договорили о потреби очувања Отоманске Империје, с тим да дјелују споразумно у случају да дође до распада султанове власти на Балкану. Клаузуле овог споразума у многоме су везивале руке Русији да било шта одлучније предузме на Балкану.⁷ Поред тога, руска влада је тада била ограничена обавезама проистеклим из уговора у Унђар Иселексију, па је строго водила рачуна да избјегава потезе који су могли да подстакну какав шири покрет против Турске на Бал-

⁴ За вријеме својих боравака на Цетињу, Владимир Александрович Чевкин је водио дуге разговоре са Владиком о будућности и положају Црне Горе, њеном национално-политичком програму, национално ослободилачким стремљењима становништва у непосредном сусједству Црне Горе, о могућностима даљег јачања руског утицаја на Балкану, као и о плновима за пресељавање Црногораца у Грчку и Русију. У једном од тих разговора, Владика је „издиктирао“ Чевкину текст једне „биљешке“, У свом извјештају руском отправнику послова у Бечу Струвеу од 2/14. VIII, Чевкин напомиње: „Прилажем овдје једну биљешку о томе коју ми је издиктирао Владика на Цетињу“ (Архив Министерства иностранных дел СССР-а, Архив внешней политики России (скр. АВПР, ГА), У—А—2, д. 322, 1841, 3—10 об). Трагајући за овом „биљешком“, у истом фонду овог архива наишао сам на један текст за који се може претпоставити да га је саставио Чевкин по „диктату“ Владичином. Означени текст носи наслов »Notice sur le Montenegro et les pays limitrophes« (АВПР, ГА, У—А—2, д. 695, 26—27 об).

⁵ В. Павићевић, *Његош и Јаков Николајевић Озерецковски, промјена руске политике према Црној Гори 1837*, Историјски записи, 1, Титоград 1967, 31—34.

⁶ АВПР, ГА, У—А—2, д. 695, »Notice sur le Montenegro«.

⁷ Руска дипломатија је сматрала да је у Минхенпроцу одијела „блиставу дипломатску побједу“ (С. С. Татищев, *Внешняя политика императора Николая первого, введение в историю внешних сношений России в эпоху севастопольской войны*, Спб 1887, 396), док је Метерних истицао гледниште: „ја видим с Русијом зато што она иде са мном“ (С. С. Татищев, *Император Николай и иностранные дворы, исторические очерки*, Спб 1889, 79). Видјети о томе и А. В. Фадеев, *Россия и восточный кризис 20-х годов XIX века*, Москва 1958, 363—364.

кану. Тако је због одређених политичких околности и бечкој и петроградској влади крајем тридесетих година више одговарало да се продужи агонија Турске Царевине, него да се подстакне њен слом.⁸ У таквим историјским условима и петроградски и бечки кабинети су покушавали да остварују своју политику на Балкану споразумно, свјесни дубоких супротности које су постојале међу обијема империјама.

Супротности у политици ова два кабинета долазиле су до изражаја и у њиховом односу према Црној Гори. Оне су почеле још више да се продубљују послје 1837. године. Ма колико у дипломатским разговорима који су претходили утврђивању државне границе међу Црном Гором и Аустријом изгледало да званични кругови у Бечу и Петрограду теже јединственом циљу — различите побуде и интереси руководили су и једну и другу страну.

Преговори о црногорско-аустријском разграничењу отпочели су још 1837. године, за вријеме Владичиног боравка у Бечу. У фебруару те године на састанку Владичином са Метернихом покренути су разговори о том питању. Њих је отпочео аустријски државни канцелар Лотар Венцел Метерних, а Владика је прихватио предлог, сматрајући да разграничење треба остварити „справедљиво”. Приликом тих договора одлучено је да радови на разграничењу отпочну по Његошевом повратку из Петрограда.⁹

Од фебруара до августа 1837. аустријске власти су вјероватно разматрале најбоље варијанте за постизање споразума са Црном Гором. Убрзо послје Владичиног повратка из Петрограда, крајем септембра 1837, отпочели су припремни радови за разграничење. Међутим, на самом почетку долази до крупних разлика међа у раду на утврђивању граничне линије. Та разлика међа су била толико озбиљна да је сљедеће године, почетком августа, кад су аустријски геометри почели са премјеравањем земљишта према Паштровићима и Црмници, дошло до крвавог обрачуна на Паштровској гори. Благодаречи заузимању Владичином и посредовању руског инжењерског капетана Јегора Петровића Ковалевског, сукоб је некако изглађен и дошло је до привременог поравнања.¹⁰

Почети радова на разграничењу показали су колико је то сложен посао и да се он неће моћи привести крају узајамним напорима Аустрије и Црне Горе. Било је више него очевидно да се мора затражити помоћ и посредовање руске владе. Стога се аустријски државни канцелар обратио петроградском кабинету, тражећи од њега добре услуге за окончање овог подухвата, од кога је аустријска влада очекивала користи не само у смислу

⁸ С. С. Татишев, *Внешняя политика императора Николая первого*, 334.

⁹ Ј. Миловић, *Извјештај Фридриха Орешковића о Црној Гори*, 1—2.

¹⁰ Ив. Видјети о томе и Ј. Миловић, *Аустријски извјештаји о посјети Црној Гори рударског капетана Јегора Ковалевског*, 253—254.

стабилизације своје државне границе већ и у погледу учвршћења мира и реда на граници према Турској. Руска влада се прихватила посредничке улоге и донијела одлуку да у Црну Гору пошаље свог специјалног изасланика, са задатком да „сарађује на пословима разграничења.¹¹ Избор је пао на Александра Владимировича Чевкина, рускога конзула у Оршави, релативно доброг познаваоца прилика на „Оријенту“. Дајући сагласност на иницијативу аустријске владе, руски државни вицекањцелар Карл Василевич Неселроде је сматрао да руска влада свакако треба да не буде до детаља обавијештена о једном дипломатском кораку, од значаја за Црну Гору и за руске интересе на Балкану.¹²

Прије него што је донио одлуку о слању Чевкина у Црну Гору, К. В. Неселроде је затражио од грофа Бенкендорфа извјештаје Јакова Николајевича Озерецковског, тада већ произведеног у чин пуковника, јер је знао да се у њима налазе важне мисли и препоруке за одређивање политике према Црној Гори и према Аустрији.¹³

Чим је донесена одлука о слању Александра Владимировича Чевкина у Црну Гору, руска влада је о томе обавијестила аустријски кабинет. Аустријски службени кругови су на ово обавјештење из Петрограда изразили пуно задовољство, истичући да имају потпуно „повјерење“ у избор руског изасланика. На тај начин је постигнут споразум о „полузваничној сарадњи“ петроградског и бечког кабинета у пословима разграничења Црне Горе и Аустрије.¹⁴

Кад су бечки званични кругови наишли на такво разумивање петроградског кабинета, почели су да истичу схватање да ће присуство руског делегата у комисији за разграничење допринијети и стабилизацији црногорско-турских односа. Показујући оваква очекивања, званични кругови у Бечу су почели да указују на чињеницу да су непрестане свађе Црногораца са Турцима „имале такође одјека и на аустријским границама“. Руска дипломатија је у том погледу дијелила мишљење аустријског државног канцелара, па је руски посланик у Бечу предлагао Петрограду да се руском представнику на Порти Бутељеву упуте специјалне инструкције да се постара како би отоманска влада

¹¹ АВПР, ГА, У—А—2, д 699, 1842, Чевкин — Струвеу 15/27. I 1842. — По обавјештењима М. Медаковића, иницијативу за руско посредовање у пословима разграничења међу Црном Гором и Аустријом дао је Његош („Владика је тражио, да при овом разграничењу присуствује и руски повјереник, као заступник црногорског покровитеља, цара руског, па је и он о том састављено писмо потписа“ — П. П. Његош, 97). Вјероватно је Владика за вријеме своје посјете Петрограду разговарао са руским државницима о предлогу принца Метерниха, али је у сваком случају иницијативу за руско посредовање у пословима разграничења дала аустријска влада.

¹² АВПР, ГА, У—А—2, д 697, 1840, 8, Неселроде — Татишчезу, 6/13. III 1840. Ib, д. 322, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841.

¹³ Ib, 697, 9.

¹⁴ АВПР, ГА, У—А—2, д 699, 1842, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

својим властима у Албанији и Херцеговини издала наредбе да олакшају Чевкинов рад у Црној Гори.¹⁵

Почетком августа 1839. године, руски отправник послова у Бечу саопштио је одлуку руске царске владе Александру Владимировичу Чевкину. Пошто га је детаљно информисао о размјени гледишта између два царска кабинета, отправник послова је уручио Чевкину писмену инструкцију за рад у комисији за црногорско-аустријско разграничење,¹⁶ копију меморандума канцелара Метерниха руској влади и једно писмо руског државног вицеканцелара за владикку црногорског.¹⁷ Држећи се једног телеграмског упутства из Петрограда, руски отправник послова у Бечу наредио је да се Чевкину исплати сума од 500 дуката на име подмирења трошкова које је изискивала његова мисија. Новац је исплаћен из фонда за ванредне издатке руског посланства у Бечу.¹⁸

Снабђевен инструкцијом и другим документима, Чевкин је отпутовао из Беча 1/13. VIII 1839.¹⁹

У инструкцији којом је Чевкин био снабђевен изричито је стајало: „Мисија чије Вам је испуњење повјерено, јесте мисија мира и поравнања. То је гледиште које треба да преовлађује у Вашим напорима и које треба увијек да имате на уму“, при чему је увијек морао одмјеравати, са подједнаком непристрасношћу, права једних и захтјеве друге стране. Пошто се царска влада била претходно сагласила са начелима изнесеним у меморандуму Метерниха, Чевкин је био дужан да се придржава тих начела у раду на делимитацији двије земље. У том смислу — „вама ће пасти у дио... да се изјасните на лицу мјеста, кад будете стекли темељније познавање стварног стања ствари, о примјени тих начела и да приволите Црногорце да цијене благонаклоне намјере Аустрије према њима“ — стајало је у инструкцији.²⁰

Суштина аустријског званичног става састојала се у томе да предложено разграничење не „треба никако да има карактер дипломатских преговора између двије државе“, већ само карактер договора о успостављању „чврсте, неспорне и непромјенљиве границе“ између аустријске државе и црногорских граничних племена. Без обзира што је аустријски државни канцелар очевидно желио да овом подухвату дадне карактер двостраног спо-

¹⁵ АВПР, К — 214, 366—367 об, Татишчев — Неселъродеу, 14/28. VIII 1839.

¹⁶ *Ib*, 368—371, инструкција Чевкину, 1/13. VIII 1839.

¹⁷ *Ib*, ГА, У—А—2, д 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842. — На писмо државног вицеканцелара од 5/17. VII 1839, Владика је одговорио средином септембра (6/18. IX 1839), оцјењујући потез петроградског кабинета као „нови доказ царске благонаклоности према Црногорцима“ (П. П. Његош, *Писма II*, 1838—1842, Београд 1953, 202).

¹⁸ АВПР, К — 214, 366—367 об, Татишчев — Неселъродеу, 14/26. VIII 1839.

¹⁹ *Ib*.

²⁰ *Ib*, инструкција Чевкину, 1/13. VIII 1839.

разума без значајних међународно-правних импликација за Црну Гору — то се није могло избјећи. Уосталом, и захтјев аустријског канцелара за „пријатељско посредовање руског двора“²¹ дао је раду комисије за црногорско-аустријско разграничење много шири значај.

У жељи да ограничи важност споразума са Црном Гором, аустријска влада је истицала да је на такво схватање принуђавају њене обавезе према Турској и, прије свега, бојазан да се не изазове „љубомора Порте“.²² Овакво гледиште саопштио је далматински намјесник барон Лилијенберг крајем августа 1839. капетану Фридриху Орешковићу. Поборник легитимизма, аустријска влада је очевидно жељела да на самом почетку редуцира карактер дипломатских разговора у једном међународном спору, гдје се као друга страна преговарач могла да појави „фактичка влада Црне Горе“.²³ Али, без обзира на оваква и слична тумачења, аустријске власти су у ствари водиле преговоре са Владиком и његовим сенаторима.

По одласку из Беча, Чевкин је био дужан да се у Задру јави далматинском намјеснику барону Лилијенбергу и да се са њим споразумије о „појединостима мјера које је требало предузети у вези са разграничењем“. Чевкин је био дужан да у разговорима с аустријским представницима никад не смеће са ума да је Аустрија „снажна и моћна“, а да је Црна Гора тек ступила на пут државног развоја. Снага и моћ Аустрије, по оцјени петроградског кабинета, наметали су бечкој влади обавезу „да буде двоструко правична и великодушна“ према једном малом народу који се борио за очување своје независности и изградњу своје државе. Према томе, како је стајало у инструкцијама руске владе, за Црногорце су и незнатни територијални уступци могли бити „услови опстанка, живота и смрти“, док за Аустрију територијалне концесије нијесу могле да имају било какво веће значење.²⁴

Према инструкцији, Чевкин је требало да по разговорима у Задру отпутује на Цетиње и да Владици изложи „циљ овог посланства као и слашнице које... је пружила и које ће... још пружити аустријска влада да би се дошло до брзог и коначног завршетка разграничења“.²⁵

У непристрасном одмјеравању „права једних и захтјева других“, Чевкин је, по налозима инструкције, морао да води рачуна о једном веома важном моменту. Он је, наиме, био дужан да испита реалне могућности за успостављање трајнијег мира на црногорско-турским границама и да уложи напоре како би Владика успоставио односе доброг разумијевања са околним турским

²¹ Ib.

²² Ib. Видјети о томе још и Ј. Миловић, *Извјештај Фридриха Орешковића о Црној Гори*, 5.

²³ Ј. Миловић, *Извјештај Фридриха Орешковића о Црној Гори*, 5.

²⁴ АВПР, К — 214, 368—371, инструкција Чевкину, 1/13. VIII 1839.

²⁵ Ib.

поглаварима. Чевкину је саопштено да је за такву иницијативу добијена и сагласност владајућих кругова у Бечу, такође забринутих развојем турско-црногорских односа. За извршење овог дијела инструкције, Чевкин је морао да покаже максималну обавезност, „тако потребну да се не би повриједила осјетљивост отоманске Порте“. При томе је руски изасланик био обавезан да „избјегава све оно што би могло да узме вид било каквог мијешања“ и да се ограничава само на „савјете и добронамјерне опомене“. На крају, Чевкин је од царске владе добио задатак да установи на чему су се темељиле аустријске жалбе против Владике због његове политике према Албанији.²⁶

Држећи се добијених упутстава, Чевкин је по доласку у Задар учинио званичну посјету далматинском намјеснику барону Либлијенбергу. Пошло је обавио службене разговоре и од

²⁶ Ib. — Поводом вјести о Владичином мијешању у послове Албаније, у инструкцији је стајало: „Имао сам прилике, господине, да разговарам са вама о неколико жалби које аустријска влада подиже против Владике, на примјер да је дијелио руске медаље приликом последњег напада Албанаца. Биће вам лако да ту чињеницу расвијетлите“ (Ib). Овдје је ријеч о једном турско-црногорском оружаном сукобу, који се одиграо средином јуна (8/18. VII 1839), кад је турски одред од 5.000 људи, под командом Бећир-бегу Бушатлије, напао на црногорску границу код Косовог Луга (П. П. Његош, *Писма II*, 173—174). Том приликом Црногорцима је пошло за руком да Турцима нанесу знатне губитке и да у боју посијеку и Бећир-бегу са његовом овитом. О томе је Владика одмах извјестио руског посланика Татишчева (Ib, 175—177). Послије тог сукоба Владика је наводно подијелио истакнутим Црногорцима руске медаље. Пошто је ову ствар испитао, Чевкин је јавио руској амбасади: „Од више жалби које је аустријска влада подигла против Владике била је, међу осталим, и та да је приликом последњег напада у Албанију дијелио руске медаље које су Црногорци примили још за вријеме владавине њихових величанстава цара Петра Великог, царице Катарине... и цара Павла. Те медаље одиста постоје, већи број најугледнијих породица у земљи их чува као драгоценост, али Владика ми је недавно показао један посебан тип медаље, од којих једну имам част да овдје приложим, а која је била искована у моме присуству на Цетињу“ (АВПР, ГА, У—А—2, д 322, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841). Владичина диоба „руских“ медаља Црногорцима није толико узнемиравала аустријску владу колико његове везе са сјевероарбанашким племенима (види о томе: Б. Павићевић, *Његош и Јаков Николајевич Озерецковски*, 36—37) и његово огорчење због дјелатности католичких мисионара међу Албанцима. У наведеној „Вељешци“ такође има говора о дјелатности католичких мисионара у Албанији, па се у вези са тим истиче: „Такође се тврди да 400.000 католика словенског поријекла који се налазе у Албанији, а који су у ранијим временима, када су били под млетачком влашћу, морали да се одрекну своје првобитне вјере и да приме католичанство, данас су чврсто ријешени да се врате у крило грчке цркве, чим им се укаже најмања повољна прилика. Више од 500 калуђера предузимају то све да одрже тих 400.000 католика у најпробљем незнању, у најзаслепљенијем празноверју, у непријатељству пуно мржње против грчке вјере, па чак и да обраћају нове на католичанство, колико под им је то могуће. Велики број најзнатнијих породица потајно желе да под разним изговорима пошљају у Црну Гору неколико стотина дјеце да бир тамо била одгајана у духу грчке вјере“ (АВПР, ГА, У—А—2, д. 695, »Notice sur le Montenegro«).

Лилијенберга добио потребна обавјештења, Чевкин је отпутовао за Котор.²⁷

Крајем августа руски изасланик је стигао у Котор, тдје је затекао аустријску комисију, коју су сачињавали: окружни поглавар Котора Габријел Ивачић, ађутант далматинског намјесника капетан Фридрих Орешковић, инжењерски капетан Микић и неколико нижих чиновника.²⁸ По доласку у Котор, руски изасланик је послао једно писмо Владици, обећавши му да ће ускоро кренути за Цетиње, у жељи да упозна „храбре Црногорце и њиховог владара“.²⁹

Послије прве размјене мишљења са члановима аустријске комисије, Чевкин је отпутовао на Цетиње — да се упозна са Владиком и да га наговори да са својим сенаторима допутује у Котор. На Цетињу је Чевкин наишао на разумијевање црногорског владара. Није било озбиљног разлога који би Владиком навео да не прихвати Чевкинов савјет да отпутује у Котор на састанак са аустријском комисијом.³⁰

У Владичиној пратњи налазило се 40 особа. Био је ту и један број сенатора, перјаника и чланова гвардије. Преговори Владичини с аустријском комисијом трајали су шест дана. Послије много тешкоћа, 18. септембра потписан је прелиминарни споразум о граничној линији према Доброту.³¹

Главна тешкоћа око утврђивања граничне линије према Доброту састојала се у томе што су Црногорци тврдили да они већ „пола вијека држе у стварном посједу пашњаке“ за своја стада на окомитој падини званој Пестинград. У току преговора је, међутим, установљено да су становници Његуша, који, су користили ове пашњаке са Доброћанима увијек склапали уговоре о коришћењу. Пошто су Доброћани, махом поморци, дуго одсуствовали од својих домова, то су међу Његушима и њима искрсавали спорови, често и са крвавим епилогима. Поред тога, на основу старих исправа и докумената, природног положаја, па чак и на основу неколико сачуваних граничних знакова, могло се лако установити да државна граница треба да иде гребеном Пестинграда. Стога је споразумно одлучено да граница иде дуж врха Пестинграда, с тим што ће се торње двије трећине падине сматрати пашњацима који треба да припадају, као приватна својина, Црногорцима, а доња трећина — Доброћанима.³²

²⁷ АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

²⁸ Ib.

²⁹ Д. Д. Вуксан, *Писма Озерецковскога, Ковалевоскога и Чевкина владци Раду*, Споменик LXXXI, Београд 1935, 18.

³⁰ АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842; П. П. Његош, *Писма II*, 203.

³¹ М. Милошевић, *Његошев став приликом аустро-црногорског разграничења*, 439; Задарски државни архив (ЗДА) 231 (б. IX а с X) фг 11. IX 1839, 1535/рр.

³² АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин Струвеу 15/27. I 1842; види: М. Милошевић, *Његошев став приликом аустро-црногорског разграничења*, 439.

Александар Владимирович Чевкин је знатно утицао да се први разговори успјешно окончају. Поступајући у складу с одредбама инспекције и руководећи се жељом да се са успјехом оконча први спор преговора, Чевкин је изнио гледиште да су Црногорци „некад можда плаћали“ накнаду за испашу „само за један дио а не за читаву планину“, чиме је енергично подржао гледиште да се спорни терени имају сматрати као приватно власништво Црногораца. На крају је ипак било стимулисано да ће, у случају да Црногорци пристају да продају те пашњаке, Аустрији бити резервисано право да их откупи. „То је тада био једини начин да се умире раздражени духови са обје стране“ — истиче Чевкин. И заиста кад су идуще године становници Његуша пристали да продају то земљиште, само по себи потпуно неплодно, аустријска влада је одлучила да га откупи заједно са још неколико енклава, исто тако од малог економског значаја, према Шпиљарима и Шкаљарима, за суму од 30.000 форинти у сребру. Иначе, уговори о тим пашњацима могли су да се продужавају као и раније, с тим што се новац на име закупа мора тачније плаћати.³³

На подручју Шпиљара и Шкаљара било је такође више спорних терена, о чему су се парнице и сукоби протезали такође више од пола вијека. Спорна земљишта такође су била необрадива. Нарочиту бригу задавао је један посјед који је припадао которској цркви. Ипак, на упорно настојање руског изасланика, и ови су спорови „окончани пријатељски“.³⁴

До новембра комисија је успјела да се споразумије о утврђивању граничне линије према Ораховцу, Поборима и Мајинама. Тиме је успјешно обавила прву фазу свог посла. Остало јој је да утврди демаркациону линију према Паштровићима, али поучена ранијим искуством и очекујући компликације, комисија је постигла споразум да тај дио посла остави за прољеће следеће године. Уосталом, рад и на том најосјетљивијем дијелу територије био је скоро немогућ током зиме.³⁵

Пошто је одијенио да је његов даљи боравак у Котору постао некористан, Чевкин је отпутовао за Трст, одакле се јавио Владици. Руски изасланик је тада искористио прилику да црногорском владару пошаље и неке ствари за личну употребу и портрет Николаја I, и саопштио му цијене машина за прављење артерских бунара.³⁶

По окончању прве фазе радова на разграничењу, Чевкин је руском посланству у Бечу послао извјештај о резултатима преговора. Чим су приспјели Чевкинови извјештаји, руски отпражник послова у Бечу Струве упутио је извјештај руском вицекањцелару, истичући чињеницу да послови око утврђивања црногор-

³³ АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

³⁴ Ib.

³⁵ Ib.

³⁶ Д. Д. Вуксан, *Писма Озерецковскога, Ковалеваскога и Чевкина*, 18—19.

ско-аустријске граничне линије уливају пуно наде да ће њихов коначан исход бити задовољавајући по обе стране. Истовремено, Струве је напоменуо Неселродеу да читав посао мора бити привремено остављен због неповољних временских прилика и да ће бити продужен на прољеће сљедеће године. Због тога је дата сагласност да руски представник у комисији може привремено да отпутује за Италију. За то вријеме, по обавјештењима Струвеа, аустријска влада је била заокупљена мишљу о изналагању средстава за накнаду оним становницима дуж граничне линије који су претрпјели материјалне и имовинске штете. У разговорима са руским представником, аустријски дипломати су захтијевали од њега да петроградској влади изрази у њихово име захвалност за подршку и за конструктивну дјелатност руског изасланика у комисији.³⁷

И руски и аустријски службени чиниоци очекивали су да ће радови на разграничењу бити настављени на прољеће 1840, тј. у мају. Међутим, изненадна смрт барона Лилијенберга, а добрим дијелом и уобичајена спорост аустријске администрације, учинили су да се та очекивања не остваре.³⁸

Зрело испитивање стања ствари на граници Црне Горе и Аустрије убједило је руског изасланика Александра Владимировича Чевкина у неопходност да од руске царске амбасаде у Бечу затражи да се код бечке владе енергично заузме како би се упутио један виши аустријски функционер са мање ограниченим овлашћењима да руководи цјелокупним послом око разграничења са Црном Гором. Чевкин је истакао да аустријска влада треба да Губеријалном предсједништву за Далмацију стави на располагање потребну суму новаца за исплату накнаде индивидуалним власницима са обије стране демаркационе линије. Овај свој захтјев Чевкин је темељио на садржини текста меморандума канцелара Метерниха, у којему је заиста стајало да ће Аустрија поднијети оправдане жртве и да ће комисија бити овлашћена да додјељује правичне одштете оним власницима земљишта, било аустријским било црногорским, који би успостављањем граничне линије били принуђени да жртвују своје интересе.³⁹

Чевкин је провео читаву зиму у Напуљу, чекајући упутства за рад. На прољеће 1840. он је отпутовао у Беч — да руског амбасадора Татишчева лично обавијести о дјелатности комисије за разграничење и намјерама аустријских власти за Далмацију.⁴⁰

Пошто је саслушао извјештаје свог изасланика, руски амбасадор у Бечу Татишчев је крајем марта 1840. повео службене разговоре са бароном Отенфелсом, који је у име аустријске владе требало да руководи цјелокупним дипломатским пословима око

³⁷ АВПР, ГА, У—А—2, 1839, д 321, Струве — Неселродеу, 20. X/1 XI 1839.

³⁸ АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

³⁹ *Ib.*

⁴⁰ *Ib.*

разграничења са Црном Гором.⁴¹ Барон Отенфелс је том приликом саопштио Татишчеву да аустријски инжењери, с обзиром на теренске и климатске прилике, не могу да се лате посла у току наредна три мјесеца. Исто тако, Отенфелс је истакао чињеницу да је смрт далматинског намјесника унијела нову тешкоћу у послове око разграничења, а што је најважније, аустријска влада све до почетка априла није била донијела никакву одлуку у погледу средстава за накнаду оштећеним власницима дуж границе. Због тога бечки званични кругови, како је то саопштио Отенфелс Татишчеву, почетком априла нијесу могли ни препоручити тачан датум за повратак Александра Владимировича Чевкина у Црну Гору.⁴²

Пошто је од барона Отенфелса добио обавјештења, Татишчеву се учинило да аустријска влада одуговлачи разговоре. Он тада није могао да процијени да ли су наведени разлози за то тачни, или је пак по сриједи нешто друго. Стога је донио рјешење да изда налог Чевкину да отпутује из Беча на своју стару дужност,⁴³ увјерен да ће аустријска влада ипак за неколико мјесеци дати сагласност да се посао на разграничењу настави.⁴⁴ Доносећи такво рјешење, Татишчев је полазио од гледишта да би даље задржавање руског изасланика Чевкина у Бечу у аустријским званичним круговима могло бити протумачено као доказ дубоке заинтересованости петроградског кабинета за црногорско-аустријско разграничење. То је одиста био вјешт потез и он је вјероватно имао ефекта на аустријске службене кругове.⁴⁵ Татишчев је о овој својој одлуци извијестио Неселъродеа,⁴⁶ али се из расположиве трађе не може видјети како је руски вицеканцелар опцијенио овај потез свог амбасадора. По свој прилици, он је прихватио Татишчевљево рјешење, јер је оно у датом тренутку било у дипломатском погледу најцјелисходније.

Док је боравио у Бечу, Чевкин је упутио Владици једно писмо којим га обавјештава да ће га одмах извијестити чим аустријска влада именује новог гувернера за Далмацију, од кога је добрим дијелом зависио посао на разграничењу. Из тога писма сазнајемо да је између њега и Владике било говора о Чевкиновом именовању за руског конзула у Дубровнику. Чевкин је са одушевљењем хтио прихватити ову дужност, па је предлагао Владици да то тражи од руског амбасадора у Бечу.⁴⁷

Владика је испунио дјелимично захтјев свог пријатеља, па је руском амбасадору Татишчеву послао захтјев да се за руског

⁴¹ АВВР, ГА, У—А—2, д. 321, Татишчев — Неселъродеу, 20. III/1. IV 1839.

⁴² *Ib.*, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁴³ *Ib.*, д. 321, Татишчев — Неселъродеу, 20. III/1. IV 1840.

⁴⁴ *Ib.*, д. 320, Татишчев — Неселъродеу, 19. VI/1. VII 1840.

⁴⁵ *Ib.*, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁴⁶ *Ib.*

⁴⁷ Д. Д. Вуксан, *Писма Озерецковскога, Коваљевскога и Чевкина* 19.

конзула у Дубровнику назначи Рус, који би „тачно и беспристрасно извјештавао своју владу о догађајима у Црној Гори и на њеним границама“.⁴⁸ Изгледа да је Његош још тада био незадовољан дјелатношћу већ престарјелог Јеремије Галића.

Крајем 1840. године (у току октобра) аустријска влада је упутила Татишчеву захтјев да се руски представник у комисији поново врати у Црну Гору.⁴⁹ Још раније Татишчев је добио од Његоша једно писмо у којему је Владика захтијевао да се за руског представника у комисији поново именује Александар Владимирович Чевкин, јер је он, по Владичиним ријечима, био и „способан“ и „непристрастан“ човјек, а уз то и веома упућен у послове око разпраничења.⁵⁰ Владика је био убијеђен да ће се овај његов предлог прихватити.⁵¹

Средином октобра Чевкин је на позив амбасадора Татишчева допутовао из Оршаве у Беч и последије неколико дана боравка у аустријској пријестоници отпутовао је (2/14. X) за Црну Гору, пошто је из специјалног фонда амбасаде добио 500 дуката за путне и друге трошкове.⁵² Стигавши у Задар, руски представник се састао са замјеником цивилног и војног гувернера за Далмацију генералом Турским. Ту је Чевкин истовремено упознао аустријског дворског савјетника барона Шалера, делегираног од бечке владе да надгледа посао црногорско-аустријског разпраничења. Заједно са Шалером Чевкин је отпутовао за Котор.⁵³

По доласку у Котор, почетком новембра, Чевкин је упутио једно писмо Владици, очекујући да ће црногорски владар, као и претходне године, допутовати у Котор ради „завршетка“ разговора с аустријском комисијом. Чевкин је био јако забринут вијестима о концентрацији турске војске за напад на црногорску границу, па је од Владике затражио обавјештења о томе.⁵⁴ Касније се увјерио да су ти гласови били тачни⁵⁵ да су његова страховања била оправдана.⁵⁶

⁴⁸ П. П. Његош, *Писма II*, 225.

⁴⁹ АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁵⁰ П. П. Његош, *Писма II*, 225.

⁵¹ *Ib*, 241.

⁵² АВПР, ГА, У—А—2, д. 321, Татишчев — Неселродеу, 2/14. X. 1840.

⁵³ *Ib*, д. 699, Чевкин Струвеу, 15/27. I 1842.

⁵⁴ Д. Д. Вуксан, *Писма Озерецковскога, Коваљевскога, и Чевкина*, 20.

⁵⁵ АВПР, ГА, У—А—2, д. 322, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841.

Владика је прихватио Чевкинов позив, па је почетком новембра окружног поглавара у Котору Габријела Ивачића извјестио да долази у Котор, да би привели крају „недокончано наше дјело“.⁵⁷

Заједно са Шалером, Чевкин је све до децембра очекивао инструкције аустријске владе за почетак рада комисије. Међутим, да су упутства и стигла на вријеме, у то доба године било је скоро немогуће ишта озбиљније предузети на лицу мјеста, због неповољних временских прилика. Ипак, Чевкину и Шалеру је пошло за руком да са Владиком постигну начелан споразум о потреби настављања радова на разграничењу. Аустријској комисији је тада био придодат и шеф грађевинских инжењера за Далмацију Милајзен, а из Беча је била приспјела сума од 50.000 форинти за исплату оштећеним лицима дуж границе. Чекало се само да и једна и друга страна утврде своје захтјеве и предлоге, па да на прољеће следеће године отпочну радови на коначном утврђивању граничне линије.⁵⁸

Након договора о одгађању послова, Чевкин је у априлу 1841. поново отпутовао за Трст. У Трсту је добио писмо од далматинског намјесника генерала Турског, који му је савјетовао да тамо сачека док сви припремни радови не буду завршени и док не стигну коначна упутства из Беча. Чевкин је прихватио ову сугестију, па је у Трсту остао све до јуна, кад је поново отпутовао за Задар. У Задру се састао са бароном Шалером и шефом инжењерске групе Милајзенем, те је са њима по други пут отпутовао за Котор.⁵⁹ Шалер је иначе нешто раније добио од Владике писмо, у којему је црногорски владар истицао да жељно очекује његов и Чевкинов долазак у Котор да „докончимо наше послове“.⁶⁰

По доласку у Котор, Чевкин је извјестио Владикау о жељи да посјети Цетиње. Заједно са Чевкином допутовали су у Котор: Гај, један професор из Загреба, Вук Караџић, руски тајни са-

⁵⁷ Чевкин је био обавијештен о чињеници да је послје потпије гатачко-пљивског муселима „тиранина“ Смаил-аге, који је био „најопорченији непријатељ Црне Горе и страх и трепет Херцеговине“, херцеговачки везир Али-паша послао велики одред војске (од око 10.000) ка граници Црне Горе (Гв). О потпији Смаил-аге јавио је Татишчеву и руски вилејкозул из Дубровника Јеремија Гагић, истичући да је црногорском одреду који је напао логор на Мљетичку пошло за руком да нанесе Турцима губитке од четрдесет мртвих (АВПР, ГА, У—А—2, д. 697, Гагић — Татишчеву, 7/19. X 1840). О концентрацији турске војске послје потпије Смаил-аге видјети и: П. П. Његош, *Писма II*, 249—250. Поред сукоба на граници према Херцеговини, дошло је до турског напада на Додоше. Међутим, у овом сукобу турска војска наишла је на жилав отпор мјесног становништва и била принуђена да се уз знатне губитке повуче (П. П. Његош, *Писма II*, 245—246). О овом сукобу извјестио је такође Јеремија Гагић руског амбасадора Татишчева, истичући одважност Црногораца у одбрани своје територије (АВПР, ГА, У—А—2, д. 697, Гагић — Татишчеву, 23. IX/3. X 1840).

⁵⁸ П. П. Његош, *Писма II*, 248.

⁵⁹ АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁶⁰ Гв.

⁶⁰ П. П. Његош, *Писма II*, 281.

вјетник Књажевић, писац Надеждин и један пруски ботаничар. Сви су они имали намјеру да посјете „знамениту земљу“. Чевкин је овом приликом са собом донио из Трста, по ранијем договору с Владиком, и једну машину за прављење медаља.⁶¹

Пошто се комисија окупила у Котору, она се заједно са Чевкином састала са Владиком и тако су отпочели завршни разговори о начину како да се изврши коначно установљивање државне границе. Ипак, до краја јула мјешовита комисија је била принуђена да прекида и одгађа радове, чекајући из Беча одговоре на питања која су искрсавала у току преговора. Тек пошто је добила сагласност владе из Беча, и кад је на крају комисији (аустријској) додијељена сума од 74.000 форинти, састављен је један општи протокол који су потписали Владика са својим сенаторима. Одмах послје тога, аустријски дио комисије заједно са Чевкином отпутовао је за Задар, да тај документ стави на увид цивилном и војном гувернеру за Далмацију генералу Турском, да га и он потпише. Чевкин је такође потписао овај документ у својству свједока, како је то, уосталом, било предвиђено и његовим инструкцијама и третходним договором бечке и петроградске владе.⁶² Споразум је састављен у пет равногласних примјерака.⁶³

Пошто је већина чланова комисије отпутовала за Задар, ађутант далматинског намјесника капетан Фридрих Орешковић остао је са неколико нижих чиновника у Котору, да сачека извршење разних договора, а нарочито оног о враћању земљишта, које је требало да буде извршено у новембру послје убирарања плодова.⁶⁴

Чевкин је из Задра наставио пут за Беч. У аустријску пријестоницу допутовао је негдје почетком августа 1841.⁶⁵ Убрзо по доласку, Чевкин је поднио руском отправнику послова Струвеу опширан извјештај о раду у комисији за црногорско-аустријско разграничење.⁶⁶

Кад је руски отправник послова саслушао извјештаје Александра Владимировича оцијенио је да је његова мисија уродила резултатом који је руска влада и очекивала. У свом извјештају држаном вицеканцелару, Струве је могао да констатује да је комисија завршила посао на задовољство обије стране, тј. да је Аустрија добила јасно означену државну граничну линију према Црној Гори и да је за читав тај посао издала из државне благајне на име обештећења Црногорцима свега 80.000 форинти,

⁶¹ Д. Д. Вуксан, *Писма Озерецковскога, Ковалевскога и Чевкина*, 21. — Чевкин је по Владицином захтјеву набавио и један модел за „вјетерни њемачки млин“ (Ib, 24). О Владициним напосима на подизању оваквих млинова видјети: Р. Драгићевић, *Петар II Петровић Његош*, 32.

⁶² АВВР, ГА, У—А—2, д. 699 Чевкин — Струвеу, 15/27. I. 1842; Ib, д. 322, Струве — Неселъродеу, 30. VII/11. VIII 1841.

⁶³ Ib, д. 322, Струве — Неселъродеу, 30. VII/11. VIII 1841.

⁶⁴ Ib, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁶⁵ Ib, д. 322, Струве — Неселъродеу, 30. VII/11. VIII 1841.

⁶⁶ Ib, д. 699, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841.

док је Црна Гора добила много више — релативно регулисане односе са својим великим и моћним сусједом.⁶⁷

Аустријска влада је изражавала велику захвалност за дјелатност руског изасланика у комисији. Такве изразе благодарности прво је саопштио званични представник бечке владе барон Отенфелс.⁶⁸ Нешто касније, крајем године, кад се принц Метерних вратио са свог боравка у Кенигсбергу, Чевкин је заједно са Струвеом примљен код аустријског државног канцелара. Том приликом аустријски државници су поново одали признање Чевкину за његово заузимање у раду црногорско-аустријске комисије. Принц Метерних је тада категорично изјавио да је Александар Владимирович Чевкин са подједнаком обазривошћу и објективношћу заступао интересе једних и уважавао разлоге других, чиме је за аустријску владу стекао пажње и поштовања достојне заслуге, због чега ће та влада предложити аустријском императору за одговарајуће одликовање. Аустријски канцелар је сматрао да се на тај начин треба одужити Чевкину, који је знатно допринио да се аустријска влада лиши тешке бригае и потребе да се стално бави рјешавањем граничних спорова са Црном Гором.⁶⁹

*

Мисија Александра Владимировича Чевкина започета у августу 1839. могла је бити завршена тек 1841, такође у августу. То што су преговори трајали са прекидима скоро двије године проистицало је из различитих разлога:

Већ од самог почетка, Црногорци из пограничних рејона према Аустрији нијесу могли да се привикну на помисао о било каквом разграничењу, пошто је сваки од њих сматрао да ће изгубити неку парцелу земљишта. Црногорски поданици дуж границе су сматрали да би државна граница требало да иде линијом којом су се завршавали њихови посједи. С друге стране, аустријска комисија истицала је претходне захтјеве, заснивајући их на документима који су потицали из времена Млетачке Републике, документима чија се аутентичност није могла установити и чија је нетачност често била очевидна. Томе се придружило и мноштво спорова око земљишта мјешовитих власништва, затим недостатак колико толико потребних географских карата и, најзад, наслијеђена мржња великог дијела становништва с обије стране границе због крвних освета и других спорова и сукоба. Тако се у току разговора о разграничењу морало имати обзира према два различита интереса за сваку од двију земаља у разграничењу приватном, који су заступали заинтересовани сопственици црногорских граничних племена са њиховим старјешинама и сопственици аустријских општина дуж границе, и општим интересима држава сауговорница, о којима је са црногорске стране

⁶⁷ Ib, д. 322, Струве — Неселродеу, 30. VII/11. VIII 1841.

⁶⁸ Ib, Струве — Неселродеу, 20. X/1. XI 1841.

⁶⁹ Ib, Струве — Неселродеу, 9/21. XII 1841.

водио рачуна Владика са својим сенаторима. У случајевима кад се није могло доћи до споразума, Чевкин је нудио своје добре услуге. Он се у већини случајева по правилу унапријед споразумијевао са сваком страном. За вријеме преговора једна од главних дужности Чевкинових састојала се у томе да својим савјетима помаже Владици и сенаторима да би их заштитио од сваког недовољног предлога аустријске комисије и да им помогне у изналагању аргумената које су могли најдјелотворније употријебити против неоправданих захтјева неких чланова аустријске комисије.⁷⁰

У пречишћавању спорних питања стално су одлучивали мјешовити судови, бирани по претходним споразумима с обије стране, са задатком да предложе најбоља рјешења, сходно процедуралним нормама и начелима обичајног права. У свим одвојеним конвенцијама и специјалним протоколима стриктно се водило рачуна да буду премапотписани старјешине једне и друге стране (са печатуима) и довољан број свједока, да би се на тај начин предуприједиле евентуалне будуће распре. На заједничкој сједници комисије ријешено је да једна комисија састављена од већег броја лица обије уговарачке стране, сваке треће године прегледа граничне знакове дуж обиљежене линије.⁷¹

Највећу бригу задавало је комисији разграничење према Паштровићима, тј. на подручју које је 1839 било позорница крвавих сукоба.⁷² Тамо су посједи били тако измијешани да је било заиста тешко установити граничну линију, а да се при томе не повриједе нечији интереси. Због тога се морало приступити прије свега пречишћавању, а потом изради детаљног плана, па тек онда трасирању граничне линије, која је најзад повучена тако да је више од три четвртине спорних терена оставила Црној Гори. Послије размјене неких спорних земљишта, коју су извршили власници једне и друге стране, десило се да је у аустријским државним границама остало имања црногорских власника у површини од 300 дана орања по црногорским процјенама расутих по иначе неплодном терену, неколико вресишта и шума од веома малог економског значаја, један извор и 43 станишта — на читавој линији према Паштровићима. За откуп свих тих имања, као и за изградњу једне цистијерне, Аустрија је пристала да плати 40.000 форинти, колико су Црногорци и пражили. Касније су од стране црногорских преловарача постављени још неки захтјеви, тако да се укупна сума коју је Аустрија пребало да плати по-

⁷⁰ *Ib.*, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁷¹ *Ib.*

⁷² Још у току 1837. године, за вријеме Владичиног одсуства из земље, аустријске власти су подигле једну фортицу за стражаре на граници између Црмничке нахије и Паштровића, али не на аустријском земљишту, како је то претходно било обећано Правитељствујушћем сенату црногорском и брдском, већ на црногорској територији, тако да је Црмничанима било онемогућено напајање стада на једној води близу утврђења. Владика је протестовао касније против оваквог поступка аустријских власти, истичући да је 1838. комисија кривицом аустријске стране била принуђена да прекине рад на припремама за разграничење (П. П. Његош, *Писма II*, 30—31).

пела прво на 74.000, а затим на 80.000 форинти.⁷³ Унутар аустријске државне територије остало је више приватних имања неких Црногораца, која су они тамо одавно били стекли законитим путем, или која су им припала путем наслеђа. Сва су она била удаљена од границе. Ова имања су задавала бригу комисији, јер су због њих убудуће могле да искрсну нове тешкоће, било због пореских обавеза или из других разлога. О овим имањима комисија није донијела никакво рјешење⁷⁴

Тако је Аустрија за 16.000 дуката откупила своја права на једну трећину територије коју су јој Црногорци оспоравали с оружјем у руци. Она је платила спорне парцеле земљишта и пашњаке тачно шест пута скупље од цијене коју су они у тим крајевима могли имати. Али, те материјалне жртве за Аустрију су биле веома дјелотворне, јер је она добила чврсто означену границу, задовољавајућу и у санитарном и у војничком погледу и у складу са природним условима ових подручја. За Црну Гору — сума од 16.000 дуката била је доста велика. Мањи дио тог новца био је предвиђен за изградњу двију цистијерни, а један дио био је распоређен власницима, који су иначе били довољно обештећени додјелом земљишта која су била својина Паштровића или манастира на Приморју. Највећи дио те суме, 13.000 дуката, додијељен је Владици, који је одмах донио одлуку да тај новац депонује код руске царске банке, с тим да један дио интереса из њега искористи за: 1) исплату пореза пореских обвезника из Његуша због њихових жртава у погледу пасишта на Пестинграду и 2) да се од интереса даде накнада оним становницима који су на граници према Паштровићима изгубили земљиште у површини од 300 дана орања. Добивши коначно суму од 16.000 дуката у замјену за неколико парцела земљишта и пашњака, Црна Гора је истовремено скончала многе парнице чији је исход по њу био веома неизвјестан. Она је тако за знатан дио своје границе стекла постојаност и мир, који су за њу били у толико важнији у колико је она стално морала бдјети над сигурности својих граница према Турској.⁷⁵

Разграничењем 1841. црногорско-аустријски односи су ушли у нову фазу развоја. Влада Бечке Монархије постаје све више свјесна да се на територији Црне Горе образује државна власт, са којом је по сили фактичког стања морала да одржава економске и ограничене политичке везе, на начин који није могао пореметити аустријске везе са Портом. Са Владиком и његовим Сенатом Аустрија је одржавала политичке везе преко локалних власти за Далмацију и Боку Которску, а последице разграничења дала је сагласност да се трговачке и трговачко-транзитне везе знатно либерализују. Одлука аустријске власти да се последице разграничења изда дозвола за слободу трговине и транзита ору-

⁷³ АВПР, ГА, У—А—2, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842; Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841.

⁷⁴ Ib.

⁷⁵ Ib.

жја, барута, соли и других роба за Црну Гору представљала је мјеру од највеће користи за економски живот Црне Поре. Осим тога, како је Чевкин истакао, мир који је разграничењем знатно стабилизован пружио је Црној Гори прилику да се слободније користи неким материјалним изворима, при чему је знатну улогу требало да одиграју неке саобраћајнице, изграђене са циљем да се повежу са путем који је аустријска власт изградила од Котора до Његуша за 12.000 форинти.⁷⁶

Пошто је успјешно обавио своју дипломатску улогу у преговорима и раду на разграничењу Црне Горе и Аустрије, Чевкин је, ослањајући се дјелимично на одредбе инструкције, уложио велике напоре на успостављању мира на црногорско-турским границама. Он је у том смислу у Дубровнику припремио састанак Владике са турским комесаром, бившим гувернером Смирне Селим-бегом.⁷⁷

Чевкин је у својим извјештајима руској амбасади у Бечу изнио своје утиске и мишљење о унутрашњем животу Црне Горе, о угледу Владичином и његових сенатора,⁷⁸ о неким мјерама које је Његош предузимао ради унапређења економског и политичког живота у земљи.⁷⁹ Александар Владимирович је такође

⁷⁶ Ib, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842.

⁷⁷ Ib, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841. Видјети о томе и: П. А. Ровинский, *Петръ Његош*, 108—109.

⁷⁸ „Ја сам се увјерио на лицу мјеста да Владика и сенатори нијесу ни на који начин занемарили било који приватни интерес Црногораца, јер тим поводом није ми стигла ни најмања жалба... За читаво вријеме трајања конференције имао сам прилику да видим морални утицај наше владе на Владика и његов народић; он је много помогао самоме Владичи у кога Црногорци имају с правом заслужено повјерење“ (АВПР, ГА, У—А—2, д. 699, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842).

⁷⁹ „Послије политичког и статистичког описа Црне Горе који је дао пуковник Озерецковски, а који ја сматрам веома тачним, мало ми је остало да кажем. Ипак, за вријеме мога, у више наврата продуженог боравка, лако ми је било да запазим да се у свим гранама управе јављају све већа побољшања. Владичина влада се скоро потпуно учврстила захваљујући мудрим и енергичним мјерама, као и новчаној помоћи коју је давала наша царска влада. Више путева пресијецају земљу, чврсто грађени магацини подигнути су на главним тачкама за жито, со и барут... саграђена је и пространа кућа за становање Владике, сенатора и разних владиних чиновника, установљена је једна основна школа и биће проширена, ископане су цистијерне, формирана је гарда за одржавање реда у свакој општини и смјењује се сваке три године, образована је нека врста залагаонице пдје сиротиња, натјерана биједом, долази да заложки дио свог оружја... Владика, непрестано обузет бригом за благостање свог народа, употребљава на то чак и највећи дио свог сопственог прихода“ (Ib, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841).

истакао најласкавије мишљење о Владици као човјеку, државнику и политичару.⁸⁰

На Владичин предлог, Чевкин је одnio са собом 46.000 форинти (које је Црна Гора добила од Аустрије) — са циљем да се од њих створи једна резерва новчаног капитала за црногорску државну касу. По доласку у Беч, Чевкин је са неким аустријским банкарима обавио разговоре о начину како да се Владичин капитал пренесе у Русију. Пошто између Беча и Петрограда тада није био утврђен директан курс за размјену новца, аустријски банкарни су предложили Чевкину да купи кредитне банкноте из Петрограда, или пак руски новац, а затим мјенице на Лондон и Париз. Држећи се тога савјета, Чевкин је заиста купио двије облигације Трговинске банке из Петрограда за цијену од 4.136

⁸⁰ „Владика, мада обдарен племенитим, чврстим и супериорним карактером, учинио ми се помало и сувише амбициозан према своме положају“ (Ib, Чевкин — Струвеу, 15/27. I 1842). „Нема ни мало сумње да је он срцем и душом одан нашој царској влади и способан да се повинује подстицају који ова буде сматрала умјесним да му да, као и да јача повјерење и наде свих хришћана из околине, а нарочито оних грчке вјере, којих има на броју око један и по милион, од којих је 200.000 способно да носи оружје, како у Херцеговини и Босни, тако и према границима Далмације и Хрватске и у турској и аустријској Албанији. Нико од Владичиних рођака не врши на њега било какав утицај, па ни његов брат Петар, ни његов брат од стрица Ђорђија Петровић, који је раније показивао понеку амбициозну идеју; он је служио у једном од наших драгонских пукова као потпоручник и становао је у више махова у Петрограду. Владика је успио да прилично научи француски језик, а сада се труди да учи њемачки с неким господином Кокотовићем, који је узео име Вукотић, родом из Хрватске, раније официр у Аустрији, потом у служби Шпаније, али прилично ништавна личност...“

У том чврстом режиму влада велики национални понос. Ниједан старјешина не би смио себи допустити да удари ни најопромашнијет Црногорца. Не постоји тјелесна казна. Млађи преступи се кажњавају затвором или новчаним казнама, а о озбиљним казнама одлучује Владика... у случајевима велеиздаје, убиства или побуне“ (Ib, Чевкин — Струвеу, 2/14. VIII 1841).

Руска влада је била задовољна држањем Владичиним у току рада на разграничењу с Аустријом. Чим су у Петроград пристигли извјештаји о резултатима комисије, царска влада је учинила предлог императору Николају I да Владику црногорског одликује Орденом св. Ане I степена. Руски владар је прихватио овај предлог и у Царском селу 20. IX/2. X 1841. потписао је указ о том одликовању. Чим је потписан царев указ, у Азијатском департману су почели да састављају писмо за Владику, чији је нацрт одобрен 10/22. X. Читава документација око Владичиног одликовања, са копијом царевог указа, достављена је Министарству да је уврсти у ред оних значајних материјала који се чувају „за вјечна времена“ (Ib, ПО — 1841, д. 2, 6, 7). Крајем октобра Његош је захвалио на одликовању (Ib, 11).

рубља и 46 копејки, 10 мјеница код фирме Штиглиц за цијену од 23.631 рубљу и 57 копејки и нешто руског и пољског новца нађеног код банкара Елкана у износу од 104 рубље и 37 копејки.⁸¹ Касније је он овај новац депоновао у руским банкама.⁸²

*

Двогодишња дипломатска дјелатност Александра Владимировича Чевкина и његови напори на регулисању црногорско-аустријских односа и утврђивању државне границе међу Црном Гором и Аустријом завршени су на задовољство петроградских званичних кругова. У настојањима рускога кабинета да се последице 1837. године учврсти положај Црне Горе и помогну Владичини напори на уређењу црногорске државе направљен је тако још један значајан подухват.

Branko Pavićević

ROLE DE ČEVKIN AU TRAVAIL SUR LA DELIMITATION DU MONTÉNÈGRE ET DE L'AUTRICHE 1839—1841

R É S U M É

Sur la base des nouveaux matériaux, principalement russes, l'auteur expose les détails de la position du gouvernement russe vers la délimitation du Monténégro et de l'Autriche. Mais avant tout, au premier plan de l'article est mise l'activité de A. V. Čevkin qui, d'après un accord préalable des gouvernements autrichien et russe, était autorisé de participer, en qualité du membre consultatif, au travail de la commission de délimitation.

Čevkin a intervenu avec succès dans les travaux très compliqués de fixation de la frontière monténégro-autrichienne. Sa mission au travail de cette commission a duré, avec certaines interruptions conditionnées par les divers motifs du courant des négociations, presque deux ans. Un de premiers devoirs de Čevkin dans la Commission était d'aider avec ses conseils à l'évêque et aux membre mon-

⁸¹ *Ib.*, «Славянский стол, 1841—1861, г. 9138, 116, Чевкинов »Compte sommaire«.

⁸² Новац је депонован у Државној трговачкој банци у Петрограду, а Азијатски департаман Министарства иностраних послова је добио потпуну документацију о поријеклу и власнику ове суме (*Ib.*, 5, Сењавин — Гинкулову, 12/24. I 1842). Чевкин је новац уложио у два наврата. Прво је депоновао суму од 27.872 рубља и 40 копејки (крајем јануара 1842), а затим је доставио 22.679 рубља и 75 копејки (крајем фебруара исте године). По Чевкиновој напомени, новац је припадао „народу и Владичи црногорском“ (*Ib.*, 9, Чевкин — Департаману, 16/28. II 1842).

ténégrins au sens de sa protection contre les propositions défavorables de la part des membres autrichiens. Aussi il a dû leur aider de retrouver les arguments les plus favorables pour la résolution monténégrine de la démarcation.

A coté de son engagement dans la Commission, Čevkin faisait des grands efforts pour le rétablissement de la paix sur la frontière monténégro-turque. Définitivement, il a abouti sa tâche au plaisir du gouvernement russe et de l'évêque monténégrin.